

O sytuacji wzornictwa w Polsce 2015 - artykuł

prof. dr hab. Michał Stefanowski

Wzornictwo to dziedzina młoda, o której istnieniu i znaczeniu większość ludzi wciąż nie ma pojęcia, albo widzi ją wyłącznie jako, przeznaczony dla nielicznych, luksusowy dodatek do zwykłego życia.

W rzeczywistości jest to jedna z najdynamiczniej rozwijających się dziedzin, której zakres obejmuje coraz to nowe obszary, mająca coraz większe znaczenie i wpływ na życie, gospodarkę, a zwłaszcza jej innowacyjność.

Zapewne wzornictwo nie jest niezbędne, ale może bardzo pomóc: użytkownikom, dzięki podnoszeniu użytkowej i estetycznej jakości otoczenia, w którym funkcjonują / producentom, dzięki innowacyjności i atrakcyjności, oferowane przez nich produkty i usługi zyskują przewagę konkurencyjną / naturze, dzięki zastosowaniu energooszczędnych i proekologicznych materiałów i technologii itd.

W prowokacyjnym skierowanym do brytyjskich projektantów wystąpieniu podczas tegorocznej konferencji Product Design + Innovation w Londynie, James Woudhuysen przedstawił szereg danych i rzeczowych argumentów, dowodzących, że będące odpowiedzią na światowy kryzys ekologiczny, surowcowy i cywilizacyjny, propozycje alterglobalistycznych krytyków obecnego stanu świata, polegające na zatrzymaniu rozwoju cywilizacji i powrocie do zachowań sprzed wielu lat, byłyby kiepskim rozwiązaniem istniejących problemów. Optymalną odpowiedzią jest rozumne korzystanie z osiągnięć współczesnej nauki i techniki, dzięki którym produkcja może być energo- i materiałooszczędna, a wytwarzane, przy istotnym udziale projektantów wzornictwa, innowacyjne przedmioty, lepsze i przyjaźniejsze dla użytkowników. Chodzi o to, żeby dającej zatrudnienie wielu ludziom produkcji nie likwidować, lecz żeby była ona realizowana rozumnie, z uwzględnieniem wszystkich zagrożeń. Nie ulega więc wątpliwości, że wzornictwo ma istotne znaczenie, sens i przyszłość.

Na szczeblu politycznym zostało to potwierdzone przez Komisję Europejską.

W oficjalnym dokumencie z 2010 roku wzornictwo zostało uznane przez Komisję za "kluczową innowacyjną dyscyplinę, dzięki której idee mogą trafić na rynek i stają się przyjaznymi użytkownikom i atrakcyjnymi produktami i usługami". (Innovation Union Flagship Initiative of the Europe 2020 strategy for growth and jobs, commitment 19, SEC(2010) 1161)

Dzięki działaniom środowisk projektantów (zwłaszcza stowarzyszenia BEDA), w 2012 roku utworzono unijny Sekretariat ds wzornictwa, który wspomagał prace powołanej niedługo potem Design Leadership Board. Rezultatem prac tego zespołu był raport: "Design for Growth and Prosperity", a w roku 2013 został zaprezentowany "Plan Akcji" dotyczący stosowania wzornictwa w skali europejskiej i wsparcia ze strony Komisji. W jego efekcie uruchomiono aktualnie realizowane programy wsparcia dla wzornictwa w skali europejskiej, m.in. "Design for Europe", "Design Europe 2021 - Design for Cultural and Creative Growth".

Patrząc z perspektywy krajowej można stwierdzić, że liczba polskich firm projektowych jest wciąż zbyt mała w stosunku do potencjalnych potrzeb. Jednocześnie, jakość ich usług jest coraz wyższa

Liczba ciekawych projektów pokazanych w wydanej w 2014 r. publikacji Czesławy Frejlich i Dominika Lisika "Zaprojektowane. Polski dizajn 2000-2013" dowodzi, że polscy projektanci mogą być poważnymi, profesjonalnymi partnerami przedsiębiorców. Przedstawiony tam wybór wdrożonych projektów świadczy o kompetencjach polskich projektantów działających w różnych dziedzinach przemysłu, takich jak m.in. meble, środki transportu, gospodarstwo

domowe, oświetlenie, szkło i ceramika. Świadczy również o dynamicznym rozwoju sektora projektowego w Polsce. Przymuszczalnie dziesięć lat wcześniej zgromadzenie tak obfitego i prezentującego tak wysoki profesjonalny poziom materiału do publikacji nie byłoby możliwe. To nie znaczy, że dziesięć lat temu nie było dobrych polskich projektów. Były, ale nie było tylu wdrożeń, w tak wielu dziedzinach. Świadczy to o systematycznej zmianie świadomości rodzimych producentów. Coraz większa ich liczba wie już, że pieniądze przeznaczone na wzornictwo, to nie dodatkowy wydatek, ale inwestycja, podnosząca konkurencyjność własnej oferty. Jako projektant coraz częściej spotykam się ze stwierdzeniami polskich producentów, którzy chcieliby, żeby ich produkty były porównywalne z produktami wiodących światowych firm, np. Apple, co mogłoby się przełożyć na konkurencyjność i sukces finansowy. Problem w tym, że Steve Jobs, nie tylko zdecydował o strategicznej roli wzornictwa w swojej firmie, ale Apple od wielu lat przeznacza na projekty wzornicze pieniądze niewyobrażalne dla naszych producentów. W swojej książce p.t. "Jony Ive. Geniusz, który zaprojektował najświetniejsze produkty Apple", Leander Kahney zamieścił informację, że budżet, który Apple przeznaczył na zamówiony w znanej europejskiej firmie projektowej kilkumiesięczny projekt koncepcyjny (obejmujący tylko kształt zewnętrzny) czterech produktów wynosił 1 mln dolarów. Współpraca ta nie zakończyła się sukcesem, a kwota, o której tu mowa była wyższa niż stosowane zazwyczaj w krajach zachodnich we współpracy mniejszych firm z mniej znanymi projektantami. Mimo to, taka informacja powinna być dla nas sygnałem, że świadomość wartości projektowania w Polsce jest wciąż niedostateczna. Honoraria za usługi projektowe funkcjonujące na rynkach krajów rozwiniętych są oddalone o lata świetlne od oczekiwań wielu polskich przedsiębiorców, którzy chcieliby otrzymać gotowy do wdrożenia projekt produktu za kilka tysięcy złotych. To jest poruszanie się w innych galaktykach.

Stawki za usługi projektowe w Polsce są niewspółmiernie niskie w stosunku do znaczenia jakie ich praca ma dla przedsiębiorców i gospodarki

Ich porównanie z opublikowanym w bieżącym roku przez Design Business Association raportem dotyczącym zarobków sektora projektowego w Wielkiej Brytanii, dowodzi, że zarobki projektantów w Polsce, w zależności od zajmowanego w firmie stanowiska są od 13 do 24 razy niższe.

Jest rzeczą zrozumiałą, że nasze zarobki mogą być niższe. Musimy być konkurencyjni i niższe są w Polsce koszty utrzymania. Ale czy aż 24 razy? Ta dysproporcja nie dotyczy tylko wzornictwa. Jeśli jednak wzornictwo ma pełnić rolę jednej z dziedzin strategicznych i mamy w Polsce konkurować jakością i innowacyjnym podejściem, a nie wyłącznie niskimi kosztami usług, ta sytuacja powinna ulec zdecydowanej zmianie. Nie da się na dłuższą metę uzyskać odpowiedniej jakości, bez zainwestowanych w jej tworzenie środków. W każdej dziedzinie. A jeśli wzornictwo ma być jedną z dziedzin, na których chcemy oprzeć polską innowacyjność, to ta prawda go dotyczy.

Od polskich projektantów oczekuje się, że będą oferować usługi konkurencyjne wobec zagranicy i tak się coraz częściej dzieje. Jednak przy funkcjonujących stawkach polskie firmy projektowe mają problem z zakupem profesjonalnych narzędzi (np. oprogramowania, urządzeń do pracy projektowej, modelowania i prototypowania i innych elementów - które posiadają konkurenci zagraniczni)

Stawki reguluje rynek i ta niska wycena usług projektowych świadczy o wciąż zbyt niskiej świadomości roli wzornictwa w Polsce. Zarobki projektantów w innych krajach europejskich nie są zapewne aż tak wysokie jak w Wielkiej Brytanii, ale w większości z nich są znacznie wyższe niż w Polsce.

Choć świadomość polskich przedsiębiorców i ich wiedza o roli projektantów systematycznie się zmienia, to wciąż myślą oni najczęściej o wzornictwie jako stylizacji, rzadziej jako o elemencie procesu tworzenia nowego produktu czy usługi, a najrzadziej jako o narzędziu strategicznym.

W krajach wysoko rozwiniętych wzornictwo obejmuje nowe obszary i pełni nowe role. Wkroczyło w obszar projektowania usług, interfejsów, kształtowania przestrzeni. Sytuacja zmienia się dynamicznie również w naszym kraju. Za tą zmianą powinno podążać rodzime wzornictwo.

Jednak w przeciwieństwie do dużej części Europy, w której "wygaszoną" produkcję zastąpiły usługi, w Polsce wciąż istnieje i rozwija się przemysł. Naturalną więc rzeczą jest "tradycyjna" współpraca rodzimych projektantów z tym przemysłem. A najodpowiedniejszymi partnerami dla polskich przedsiębiorców są rodzimi projektanci, znający lokalną specyfikę, mówiący tym samym językiem i wciąż jeszcze znacznie tańsi.

Ogromną szansą dla polskiej gospodarki jest Program Operacyjny Inteligentny Rozwój, którego celem jest przekształcenie polskiej gospodarki z odtwórczej w twórczą. Przewidziane jest w nim finansowanie wydatków przeznaczonych na tworzenie nowych rozwiązań, prowadzenie prac badawczych oraz uzyskanie doradztwa, w tym również w zakresie wzornictwa, dzięki czemu możliwe byłoby pozyskiwanie funduszy na wsparcie dla prac innowacyjnych projektowych.

W ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój, na wsparcie dla działań B+R+I, z funduszy publicznych i prywatnych przeznaczono około 10 mld €. Fundusze na takie działania będą również dostępne z innych źródeł, m.in. w ramach regionalnych programów operacyjnych. To kwoty ogromne, nigdy dotychczas nie przeznaczane w takiej skali na wsparcie dla innowacji w naszym kraju.

Ok. 90% naszego dochodu narodowego generowane jest przez Małe i Średnie Przedsiębiorstwa, ale głównie Małe. W związku z tym, skoro gospodarka ma ulec rzeczywistej zmianie, przede wszystkim innowacyjne powinny stać się małe przedsiębiorstwa

Trudno dzisiaj ocenić w jakim stopniu będą one mogły i potrafiły skorzystać z funduszy wsparcia. Fundusze powinny być zróżnicowane na fundusze wsparcia dla dużych projektów wymagających badań i udziału ośrodków B+R i fundusze bezpośredniego wsparcia dla współpracy przedsiębiorców z profesjonalnymi projektantami wzornictwa przy mniejszych projektach, najbardziej potrzebnych obecnie MŚP.

Program został uruchomiony niedawno i niezależnie od pojawiających się pytań, otwiera on przed przedsiębiorstwami, ośrodkami naukowymi, uczelniami, oraz projektantami, nieistniejące dotychczas możliwości realizacji programów badawczo-wdrożeniowych.

Punktem odniesienia dla dystrybucji funduszy wsparcia są Krajowe Inteligentne Specjalizacje. Rozmowy środowiska projektantów (IWP, SPFP, uczelnie) z przedstawicielami resortów gospodarczych oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego doprowadziły do utworzenia 19 obszaru Krajowej Inteligentnej Specjalizacji o nazwie Inteligentne Specjalizacje Kreacyjne, obejmującego wzornictwo, gry komputerowe i multimedia.

Powstały narzędzia, dzięki którym polska gospodarka i polskie wzornictwo mogą wejść na zupełnie inny poziom

Pytanie, czy tę szansę potrafimy wykorzystać? Dużo zależy od aktywności, wspólnego działania przedsiębiorców i projektantów i od umiejętności wykorzystania możliwości, które się w ostatnim czasie pojawiły.

O Autorze:

prof. dr hab. Michał Stefanowski - projektant produktów, małej architektury, opakowań, systemów informacji i komunikacji wizualnej. Pracuje w zespole projektowym INNO+NPD. Współautor m.in. projektów Miejskiego Systemu Informacji w Warszawie, systemu informacji dla Zamku Królewskiego w Warszawie oraz identyfikacji wizualnej Narodowego Banku Polskiego. Autor artykułów o wzornictwie, kurator wystaw, juror konkursów. Kierownik Katedry Projektowania na Wydziale Wzornictwa ASP w Warszawie. wiceprezes Stowarzyszenia Projektantów Form Przemysłowych, członek zarządu BEDA - Bureau of European Design Associations.